Amiral Castex – den pragmatiske strategen

av Lars Wedin

Résumé

The late Professor Hervé Coutau-Bégarie called his biography of Admiral Raoul Castex (1878–1968) *Castex, le stratège incounnu* (The unknown strategist). This is unfortunately true, although perhaps less so now than when the biography was written in 1986. I have instead chosen "Admiral Castex – the pragmatic strategist", because Castex is one of the few who made a brilliant career while developing into one of the greats of naval strategy alongside Mahan and Corbett. A brilliant career that was extinguished in 1939 when he got into trouble with the powerful naval Commander in Chief Admiral Darlan. But by then, as naval commander of the English Channel and southern North Sea, he had strengthened the defences of Dunkirk – its landward side – saving many lives during Operation Dynamo in 1940, the evacuation of the British and part of the French army. This article provides an overview of Admiral Castex's thinking.

AMIRAL RAOUL CASTEX (1878–1968) är en av få *Homos Strategicus* [strategisk människa] som varit både strateg, d v s en person som utformar och producerar strategier, och "strategist", således en person som analyserar och skriver om strategi ur en teoretisk synvinkel.[1] Amiral Mahan (1840–1914) började inte skriva förrän han var i femtioårsåldern, i slutet av sin aktiva karriär som sjöofficer. Marskalk Foch (1851–1929) gjorde tvärtom, han utvecklade sina teorier som lärare och chef för Ecole de Guerre (Krigshögskolan) och omsatte dem sedan i praktiken under första världskriget. Professor Sir Julian S Corbett (1854–1923) var historiker. Men Castex skrev samtidigt som han gjorde en lysande karriär.

Raoul Castex utnämndes till underlöjtnant 1901 och, inspirerad av ett uppdrag i Indokina, skrev han två verk om regionen, som båda publicerades 1904: *Les rivages indochinois* (Indokinesiska[2] stränder) och *Le péril japonais en Indochine* (Den japanska faran i Indokina). Hans första steg som strateg togs således inom det geopolitiska området.

År 1907 utnämndes löjtnant Castex till adjutant åt marinministern. Det gällde nu att förnya flottan efter den långa striden mellan anhängarna av amiral Aubes Jeune École (Unga Skolan) och anhängarna av den amerikanske amiralen Mahans historiska skola; vi återkommer till detta. Efter några korta chefskap började han på École Supérieure de la Marine (Sjökrigshögskolan), där han tog examen 1914. Han skulle återvända dit som professor 1926 och som chef 1932.

Castex publicerade sedan sina första strategiska verk: *Le grand état-major naval* (Den stora marinstaben) 1909, *Les idées militaires de la marine au XVIIIe siècle* (De marina idéerna under 1700-talet) 1911 och *La Liaison des armes sur mer* (Vapnens samverkan på havet) 1913. I den första behandlade han

stabsarbete och rekommenderade att man skulle skilja mellan administrativa och operativa frågor. I den andra behandlade han strategi ur ett historiskt perspektiv. I den tredje analyserade han konsekvenserna av ubåtens intåg i sjökrigföringen. Inom loppet av några år publicerade han alltså tre verk: ett om fredsstrategi, ett om historia och ett om strategi inför det som skulle bli första världskriget. Det var också här som han drog en slutsats som skulle upprepas i hans framtida verk: vikten av samordning av de olika vapensystemen: ”den intensiva och förenade användningen av alla vapen går hand i hand med en integrerad förståelse av krig.” Det räckte inte att bara använda slagskepp eller bara lätta fartyg, båda var nödvändiga; det var därför nödvändigt med en syntes mellan Mahan och Aube.

Under kriget tjänstgjorde han ombord på slagskeppet *Condorcet*, som sambandsofficer vid fronten i Saloniki och som befälhavare för patrullfartyget *Altaïr* i Medelhavet 1917. Under den senare kommenderingen konfronterades Castex med den komplicerade konsten att jaga ubåt. Han kritiserade den då rådande taktiken att patrullera sjövägarna och föredrog konvojering, som man i allmänhet ansåg stred mot Mahans läror. Frankrike införde konvojsystemet i Medelhavet i september 1917.

Efter flera kommenderingar till sjöss och vid marinministeriet blev kommendörkapten Castex 1919 chef för Service historique de la Marine (Marinens historiska avdelning) och skrev två stora verk. I *Synthèse de la guerre sous-marine* (Sammanfattning av ubåtskrigföringen) 1920 analyserade han sjökrigföringen och drog slutsatsen att den tyska ubåtskrigföringen hade varit ”intensiv” men inte ”samordnad”, eftersom Hochseeflotte och ubåtarna utkämpade varsitt krig utan samband med varandra. Tyskarna hade därmed brutit mot en grundläggande idé i *La Liaison des armes sur mer*. Men, Castex fördömde inte ubåtskrigföringen i sig, vilket väckte ont blod.

Den andra boken, *Questions d’état-major* (Frågor avseende stabstjänst), i två volymer är en modernisering av hans *Grand état-major naval*. År 1921, när han lämnade Service historique för att återvända till sjöss, hade Castex fått ett rykte som Frankrikes främste marinteoretiker.

År 1923 blev Castex kommendör och fartygschef på slagskeppet *Jean Bart*. För att fortsätta sin karriär var han tvungen att bevisa att han inte ”bara” var en intellektuell, utan också en bra sjöofficer. Han antog utmaningen med bravur och blev konteramiral 1928, just när han hade börjat skriva *Théories stratégiques* (Strategiska teorier), sitt stora verk, och utnyttjade härvid sin position som chef för Centre des hautes études navales (Centret för högre marinstudier, en nivå som aldrig funnits i Sverige). År 1936 blev Castex, då viceamiral, den första chefen för Collège (numera Institut) des Hautes Études de Défense Nationale (motsvarar vår gamla Försvarshögskola som lades ned 1997). Denna högskola var, och är fortfarande, avsedd för landets militära och civila elit, framtida ledare för försvarsmakten, statsförvaltningen eller andra nyckelpositioner. Han befordrades till amiral 1937 och blev generalinspektör för flottan 1939. Fram till dess hade han haft en lysande karriär, tack vare eller trots sina kvalitéer som teoretiker och intellektuell. Han var dock inte populär hos marinchefen, amiral François Darlan (1881–1942). Darlan ville centralisera befälet över flottan och Castex, som var rädd för att förlora många av sina privilegier, motsatte sig detta.

Castex fick därför befälet över det minst intressanta marinkommandot, Engelska kanalen och södra delen av Nordsjön. Pricken över i:et var att Darlans män lät Castex förstå

att han hade fått detta befäl just för att det var ett område där ingenting skulle hända.

Darlan hade naturligtvis fel. Zonen i fråga blev livsviktig för de allierade i juni 1940.

Men Castex hade lämnat den aktiva tjänsten i november 1939 av hälsoskäl, och även på grund av en tvist med överkommandot om det område som hade anförtrotts honom. Han hade förutsett att det kunde angripas från land och hade därför begärt mer resurser för dess försvar. Denna synpunkt accepterades inte av överkommandot, som ansåg att Castex analys var defaitistisk. Som vi vet fick Castex rätt.

Castex fortsatte att skriva efter andra världskriget. I synnerhet var han den förste i Frankrike som analyserade konsekvenserna av kärnvapen i sin *Aperçus sur la bombe atomique* (Sammanfattning om atombomben) 1945.

Han avled 1968.

Théories stratégiques

Castex skrev sina *Théories stratégiques* mellan 1928 och 1935, med undantag för *Mélanges stratégiques* (Strategiska blandningar) (Del VI och VII av *Théories stratégiques)* som publicerades 1976. Under denna period steg han i graderna från kommendör till pensionerad amiral. Han hade fört befäl både till sjöss och på land. Samtidigt gick Frankrike från mellankrigstiden till andra världskriget, sedan till det kalla kriget, och blev en kärnvapenmakt. Som strategist skrev han sina teorier, medan han som strateg utvecklade strategier i den verkliga världen och var tvungen att hitta pragmatiska lösningar på strategiska problem. Naturligtvis påverkade dessa två roller varandra. Det märks i texten, där han ofta börjar med att ge en teoretisk bedömning för att sedan skriva ”å andra sidan, i verkligheten...”. Därav titeln på denna uppsats.

En intressant ansats skulle därför vara att analysera denna utveckling över tid. Men i det här kapitlet är det summan av hans tankar som vi vill beskriva. Utvecklingen kommer ändå att vara tydlig, men det är inte det väsentliga.

Castex plats i den strategiska genealogin

I den allmänna genealogin spelar Jomini och Clausewitz en viktig roll. Det är därför intressant att kortfattat titta på Castex syn på dessa sina föregångare.

Castex föredrog helt klart Clausewitz mer resonerande stil framför Jominis försök att skapa regler för framgångsrik krigföring. Medan Clausewitz av Castex betraktades som en ideolog, såg han Jomini som en doktrinär, d v s ”en anhängare av ett tjudrat system av åsikter, dogmer eller sammanhängande idéer”. Och Castex var långt ifrån doktrinär. Han uppskattade särskilt Clausewitz idéer om friktionen i krig och tanken att en offensiv tenderar att kulminera varefter den förlorar sin kraft och vissnar bort.

De två mest kända marinstrategerna är utan tvekan amiral Mahan och professor Corbett.

Mahan spelade en viktig roll i doktrindebatten i slutet av artonhundratalet och början av nittonhundratalet. I denna debatt stod den historiska skolan, d v s Mahans anhängare, mot den materiella skolan, ledd av Unga Skolans anhängare.

Mahan anses som en förespråkare av avgörande sjöslag. I princip ska herraväldet till sjöss erövras innan övriga uppgifter till sjöss blir aktuella. I konsekvens härmed prioriteras slagflottor före flottor avsedda för sjöfartskrig. Denna uppfattning är nu under omprövning.[3]

Den Unga Skolan kräver en kort förklaring[4] som med nödvändighet blir starkt för-

enklad. Den grundades av amiral Hyacinthe-Laurent-Théophile Aube (1826–1890). Denne var teknikoptimist men tekniskt inkompetent. Han ansåg att den moderna tekniken innebar att havet inte längre kunde domineras av en enda makt – läs Storbritannien. De stora fartygen var omoderna och borde ersättas med små torped- och kanonbåtar om runt 30-40 ton. Den Unga Skolans propagandist, journalisten Gabriel Charmes, skrev:

> Det är nu möjligt att på öppet hav, långt från kusterna, sjösätta autonoma torpedbåtar som självständigt kan ta sig runt Medelhavet eller över Atlanten och som därför oväntat kan angripa fientliga eskadrar tusentals kilometer från dess hemmahamn.

Alla som seglat patrullbåt vet att detta inte är sant.

Aube var också en förespråkare för det som Clausewitz beskrev som extremt våld: mot fienden var allt tillåtet; det totala kriget är legitimt eftersom det kommer att leda till evig fred.

Max Webers då moderna teori om arbetsfördelning spelade en nyckelroll för den Unga Skolan. De stora fartygens många funktioner måste fördelas på ett stort antal lätta, specialiserade fartyg. Charmes och Aube hittade också argument inom andra områden, som darwinismen och dess avart, socialdarwinismen. Charmes skrev till exempel att ”i flottan, liksom i allt annat, är livet en oupphörlig omvandling”.

Sammantag är den Unga Skolan ett exempel på faran med att överskatta teknikens möjligheter och underskatta havets inverkan. Den eviga tron på en ”silver bullet” – ett tekniskt genombrott som skapar taktisk överlägsenhet till ett lågt pris. Båda Unga Skolan och Mahanismen visade på faran med att låta sig styras av ideologier snarare än av marinstrategisk analys.

I början av 1900-talet vann mahanisterna under ledning av amiralerna Jules Cavelier de Cuverville (1834–1912), Gabriel Darrieus (1859–1931) och René Daveluy (1859–1931) över den Unga Skolan. I 1905 års marinplan prioriterades således slagskepp.

I synnerhet den unge Castex var starkt influerad av Mahan. Castex utveckling från kommendörkapten till amiral påverkade dock hans syn på denne. Med tiden blev han alltmer kritisk till Mahan och mer influerad av Corbett – eller, kanske bättre uttryckt, hans tänkande blev alltmer likt Corbetts.

Till en början såg Castex marin överlägsenhet, resultatet av avgörande strider, som målet för sjökrigföring:

> Kärnan i amiral Mahans arbete bestod i att framhäva den organiserade styrkans, flottans huvudstyrkas, dominerande roll i sjöoperationer och att ange dess förstörelse som det väsentliga målet, vilket enligt honom var mer angeläget och viktigare än erövringen av territorium och attacken på handeln.

Med tiden kom han dock att definiera detta mål som kontroll av de väsentliga kommunikationerna till sjöss – med ett senare tillägg ”på ytan”. Vilket är mycket mer Corbett än Mahan. ”Väsentligt” eftersom det är ointressant att kontrollera ett tomt hav.[5] ”Ytan” eftersom Castex förstod att det inte är möjligt att kontrollera världen under ytan eller luftrummet, två problem som Corbett aldrig ställdes inför.

Mahans framgång tillskrivs ofta hans litterära stil. Castex delar inte alls denna uppfattning: han beskriver Mahans stil som ”tung, diffus, dunkel, molnig, fruktansvärt svårläst”, medan Corbett är ”trevlig och lättläst”.

Hur det än må vara med den saken citerade Castex ofta Mahan. Han uppskattade särskilt Mahans tankar om geopolitik:

> Amiral Mahan excellerade i denna genre av geografiska studier, även om han presenterade sina egna i en synnerligen osmältbar form.

När Castex 1919 blev chef för sjökrigshistoriska avdelningen fick han möjlighet att studera Corbetts mest kända verk: *Some Principles of Maritime Strategy* (1911). Läsningen av detta verk var av stor betydelse för Castex: ”Det fick mig att genomgå en intensiv intellektuell och nästan moralisk kris”. Som ett resultat av detta reviderade han helt strategins grunder och var stolt över att ha ”granskat, reparerat och modifierat denna grund.”

Castex kritiserade Corbett vid flera tillfällen, delvis av nationalistiska skäl, verkar det som: ”Han ger oss sin panegyrik över gammaldags engelska metoder.” Han var också kritisk till innehållet: ”Corbetts hela process (om ubåtars möjligheter) är värdelös.” Men med tanke på att Corbett skrev 1911, före kriget, och Castex efteråt, är detta inte förvånande.

Andra av Corbetts idéer fick ett positivt gensvar. Det gäller bland annat land mot hav och det som vi kallar maktprojektion. Några av Corbetts operativa idéer vann också amiralens gillande: ”Utan uppdelning av styrkorna finns det inga möjliga strategiska kombinationer”, konstaterade Corbett med rätta.

Slutligen uppskattade den lite äldre Castex Corbetts pragmatiska synsätt jämfört med Mahans:

> Corbett tycks oss på ett klokt sätt sammanfatta debatten (om kronologin för operationer mot land) när han säger: ’Logiskt sett bör naturligtvis operationer som syftar till att utnyttja dominansen över havet följa på dem som syftar till att säkra denna dominans. Men krig styrs inte av logik och i praktiken kan vi inte följa den ordning som den föreskriver’.

Sammanfattningsvis: Subjektivt sett, när vi läser och jämför Castex med Mahan och Corbett, förefaller det oss som om Castex är mycket mer Corbettian än Mahanian, utom kanske i volym I. Castex idéer om herravälde till sjöss, som alltid är begränsat i tid och rum, om duellen mellan hav och land och om vikten av kommunikation, är mycket corbettianska. Ändå verkar det som om Castex ofta var ovillig att erkänna Corbetts värde, även när han delade hans idéer.

Hur stod sig Castex i jämförelse med sina franska föregångare?

Så snart kriget bröt ut blossade debatten mellan Mahanismens anhängare och den Unga Skolan upp igen. I *Les enseignements de la guerre antigermanique* (Lärdomarna från det antigermanska kriget), som publicerades 1919, drog amiral Daveluy en nyanserad slutsats. Visserligen hade ubåten visat sitt värde, slagskeppen hade huvudsakligen spelat en passiv roll, medan de lätta fartygen hade axlat den största delen av bördan. Men de stora fartygen var oumbärliga, för utan dem skulle det ha varit omöjligt att upprätthålla den kontroll över havet som krävdes för att bekämpa fiendens ubåtar och skydda den nationella handelsflottan. Den svenske läsaren kan jämföra med pansarskeppens roll under de båda världskrigens beredskap.

Daveluy drog en annan viktig och innovativ slutsats genom att skilja mellan två typer av marin strategi: å ena sidan att uppnå och upprätthålla herravälde över havet och å andra sidan att förhindra herravälde över havet, med andra ord, för att använda dagens uttryck, *Sea Control* och *Sea Denial*. För att uppnå det första, mer ambitiösa, målet skulle det fortfarande behövas stora artillerifartyg, medan det andra, mer negativa, målet skulle kunna uppnås med ubåtar. Även den svage hade därmed en strategisk potential. Mahanismen var däremot präglad av tanken på allt eller intet.

Med tiden kom Castex att dela dessa idéer. Han skriver själv att Daveluy hade ett stort inflytande på hans tänkande: ”med sin *Étude sur la stratégie navale* (Studie av sjökrigsstrategin), som publicerades 1905, intog kommendör Daveluy en lysande plats” bland strateger och ”sedan Daveluy har ingen författare försökt att behandla det strategiska problemet som helhet så grundligt som han har gjort”.

Men Darrieus utövade också ett stort inflytande ”på de unga officerarna i min generation” genom sitt verk *La guerre sur mer. La doctrine* (Kriget till sjöss. Doktrinen) 1907, som återger den första delen av hans strategikurs vid École Supérieure de la Marine.

När det gäller Unga Skolan noterar Castex att de strategiska teserna i denna skola var väl uttryckta i *Essaie de stratégie navale* (Essä om sjökrigsstrategi) av Commandant Z (Gabriel Fontin) och Henry Montéchant (Paul Vignot). Det är inte förvånande att Castex var mycket kritisk till deras program. Men han noterar också att det finns många bra saker: betoningen på antal och hastighet etc är ”ganska förnuftig”.

Castex tänkande

Sammanfattning

Hervé Coutau-Bégarie beskriver *Théories stratégiques* som ”den mest omfattande avhandling om maritim strategi som någonsin skrivits”. Det är sant att den inte fick något större genomslag på sin tid. Men hans verk innehåller många intressanta idéer, varav många är relevanta än idag.

Coutau-Bégarie placerar Castex i den neoklassiska skolan tillsammans med efterkrigstidens storheter som Bernard Brodie och general Beaufre. Denna skola har fortfarande segern som sitt främsta paradigm, men ser strategin inom ett bredare spektrum av samhälleliga konflikter, där den också påverkas av geografi och historia. Den lägger också stor vikt vid moral i vid bemärkelse: ”Varje manöver, militär, ekonomisk, finansiell, politisk etc måste ta hänsyn till moraliska fakta.”

Det är dock intressant att notera att Castex, liksom Foch, inte lade någon större vikt vid underrättelseverksamhet utan nöjde sig med att diskutera spaning.

Castex största bidrag som strateg var kanske hans trefaldiga syntes. För det första, en syntes mellan den traditionella marinstrategiska skolan som präglades av Mahan och de faktiska krigserfarenheterna. För det andra mellan allmän strategi och marin strategi; syftet var att visa att flottan hade en roll att spela i Frankrikes övergripande strategi, som historiskt sett i huvudsak hade varit kontinental. För det tredje mellan Mahans och hans efterföljares historiska skola och den materiella skola som framför allt representerades av Unga Skolan.

Vi har sett att Castex, vid tiden för *Théories stratégiques*, var en av dem som var öppna för framtiden och lärdomarna från första världskriget. Han förstod flygplanens och ubåtarnas roll i sjökrigföringen. Han hade en känsla för geografins betydelse. Och han förstod att det avgörande slaget, som var Mahans kärnpunkt, inte var allt; i själva verket är det mycket ovanligt i sjökrigshistorien.

En av svårigheterna med att läsa Castex är att samma begrepp, t ex sjömakt, kan ha olika innebörd i olika sammanhang och dessutom ersättas av ett annat begrepp med samma innebörd. Anledningen till detta verkar helt enkelt vara att Castex ville undvika långa diskussioner om olika termers innebörd:

> Jag avskyr mer än någon annan dessa bysantinska dispyter om termer, alla dessa krångliga diskussioner som luktar medeltida skolastik och pedanteri som Molières läkare.

Låt oss titta på några viktiga aspekter av hans tänkande.

Kärnvapen

Castex fortsatte att skriva efter andra världskrigets slut. Han var den förste i Frankrike som analyserade de strategiska konsekvenserna av de nya kärnvapnen i en artikel som publicerades i *Revue de Défense Nationale* 1945: ”Aperçus sur la bombe atomique”. Han insåg att kärnvapnen skulle ha en utjämnande effekt: de skulle göra det möjligt för mindre stater att effektivt slå till mot större. Han lade därmed grunden till Frankrikes framtida kärnvapendoktrin: den svages avskräckning av den starke.

Det är intressant att notera att han insåg att kärnvapnen skulle ge flottan en särskilt viktig roll i försvaret:

> De allmänna politiska och militära förhållandena tycktes först tilldela flottan i en ’kontinental’ nation en sekundär, definitivt underordnad ställning, och här fanns tvärtom plötsligt den oväntade möjligheten att uppnå en överlägsen, till och med framstående ställning.

Hade han förutsett att Frankrikes andraslags förmåga skulle baseras på dess strategiska ubåtar? Kanske, eftersom det redan under kriget fanns idéer om att beväpna ubåtar med landbaserade missiler. Den första strategiska kärnvapenubåten – USS *George Washington* (SSBN-598) – sjösattes 1957. Frankrike beslutade sig för att skaffa sådana ubåtar 1960 och den första, *Le Redoutable*, togs i bruk 1966. Castex profetia besannades.

Allmän strategi

Castex uppfattning om strategi låg nära Clausewitz. Strategin ligger i gränslandet mellan politik å ena sidan och taktik å den andra. Men gränserna är inte skarpa. ”Strategi är som solens spektrum. Det har en infraröd färg, som är politikens domän, och det har en ultraviolett färg, som är taktikens. Politik, strategi och taktik bildar således en helhet, en komplett, enhetlig helhet, och inte alls en triptyk av separata element.”

I dag är det naturligt (?) att betrakta militär strategi som en del av ett lands övergripande säkerhetsstrategi. Sir Basil Liddell-Hart (1895–1970) stod för den nuvarande formuleringen av *grand strategy*:

> [D]en stora strategins roll – den högre strategin – är att samordna och rikta en nations eller en grupp nationers alla resurser mot uppnåendet av det politiska målet för kriget – det mål som definieras av den grundläggande politiken.

Men vid förra sekelskiftet skrev de flesta bara om sin egen försvarsgren. Clausewitz nämnde inte sjökrigföring, det gjorde däremot Jomini i sitt kapitel om amfibieoperationer. Efter Entente Cordiale (1904) borde det ha stått klart att det kommande kriget också skulle ha en marin aspekt. Men såvitt författaren kan se finns det inga spår av detta i den litteratur som skrevs av ledande arméofficerare som marskalk Foch. Corbett, å sin sida, förstod också att utgången av en konflikt inte kunde avgöras enbart genom ett krig till sjöss, därav hans insisterande på det ömsesidiga beroendet mellan land- och sjöstrategier.

Första världskriget visade dock hur viktigt det var att samordna kriget till sjöss och på land. Kriget måste vara enhetligt, vilket innebär att det inte räcker med en marin strategi. Det behövs en övergripande strategi som också tar hänsyn till armén (det fanns inget självständigt flygvapen i Frankrike vid den här tiden). Castex förstod att landkrigföring i allmänhet var avgörande: ”armén (på land) är den allmänna strategins drottning”, ”folkens normala livsmiljö är landet.

Det är därifrån de hämtar sin styrka. Havet är endast den väg som förenar dem och som de kämpar om" och "Havets makt är därför mest intressant i den mån den bidrar till seger på land; endast i undantagsfall ger den total seger". Det behövs därför en allmän strategi för att skapa "krigets enhet". Ett försök att vara politiskt korrekt? Eller ett sätt att integrera flottan i det övergripande strategiska tänkande som dominerades av armén och Marskalk Pétain (1856–1951)?

Castex förutspådde att flyget, som kunde operera både på land och till sjöss, skulle stärka kopplingen mellan land- och sjökrigföring. Och han förutspår (volym I) att "luftherravälde blir en nödvändig förutsättning för full överlägsenhet till sjöss". I tillägget från 1937 talade han därför om luft- och sjökrigföring,[6] men detta gällde främst kustzonen. Hangarfartygen, som behövdes till havs, kunde bara bära en relativt liten last av flygplan, så de hade inte samma effekt som landbaserade flygplan. De stora slagen under andra världskriget – Korallhavet och Midway – visade att han hade fel. Men han var i gott sällskap. Han gjorde samma poäng om ubåtar och minor.

I volym I introducerar Castex begreppet fredsstrategi. Här hade han har hämtat inspiration från den brittiske amiralen Sir Cyprian Bridge (1839–1924), som i *The Art of Naval Warfare* (1907) talade om "fredsstrategi". Men han lade till ytterligare ett element: marin diplomati, som utvecklades särskilt med Washingtonfördraget 1922. Denna bredare strategi omfattade allt som hade med krigsförberedelser att göra. Han återvände till fredsstrategin när han tog upp frågan om den allmänna opinionen. Det räckte inte med att hantera den allmänna opinionen i krigstid, man måste också inse dess betydelse i fredstid: "Strategin är aldrig arbetslös."

Castex förespråkar en övergripande strategi och han lägger ner stor möda på att klargöra sambandet mellan (militär) strategi och (politisk) strategi:

> Strategi kräver av politiken vissa exakta handlingar och en väldefinierad riktning, avsedda att tjäna dess egna syften.

Han förkastar idén om en stark man som förenar politiska och militära ledare. Det är bättre att skilja politik från strategi "givet att de lever sida vid sida i nära förbindelse och förtroendefull förening"; detta förutsätter att politik och strategi förstår varandra. De tyska krigsplanerna för första världskriget är ett negativt typexempel på detta.

Efter andra världskriget breddades strategibegreppet. I volym VI presenterar Castex en mycket bredare definition av allmän strategi:

> [...] krig kräver inte att vi håller oss till strategi. Krig kräver inte bara militära åtgärder. Man måste också kämpa på de diplomatiska, ekonomiska, finansiella och moraliska arenorna, och så vidare. Det är ett totalt krig och därför är den allmänna strategin, som är en uppgift för regeringen, den verkliga strategin för nationellt försvar.

För att föra ett sådant krig måste allmän strategi ha en mycket bred innebörd. Castex anser att den allmänna strategin består av följande element: politisk strategi, landstrategi, maritim strategi, kolonial strategi, ekonomisk strategi, finansiell strategi och moralisk strategi. Här är naturligtvis den koloniala strategin inte längre relevant.

Är strategi i grunden konstant genom tiderna? Castex svar är:

> Strategin står inte stilla, den förändras lite. Den är, för att använda en gammalmodig term, en 'uppmjukad variabel'. Men den utvecklas i alla fall. Det vore ett misstag att förlita sig på att den är statisk. Men framför allt måste vi för varje strategisk

> fråga 'ta ställning', ta hänsyn till omständigheterna och undvika den 'sinnets lättja' som är så vanlig.

Begreppet moralisk strategi kräver en förklaring. Det är ett brett begrepp: ”alla de som inte deltar i striden men som ändå är mycket intresserade av den.” Denna strategiska moral är ”regeringens, överkommandots och nationens egen moral”. I dag kan en demokratisk stat inte genomföra militära operationer utan befolkningens stöd. Vi talar om informationskrigföring, men detta begrepp får snabbt tekniska konnotationer. Moralisk strategi, som den utformas av Castex, går mycket längre. Den syftar till att upprätthålla sammanhållningen av Clausewitz treenighet: folket, försvarsmakten och regeringen.

Ömsesidighet

Som vi har sett formulerade Castex inte någon bredare definition av begreppet allmän strategi förrän efter andra världskriget. Han insåg dock mycket tidigt att en rent militär definition av marin strategi inte var tillräcklig. Detta begrepp, som introducerades i den första volymen av Strategiska teorier, kallade han för ”servitude”, som jag översätter med ömsesidighet – ömsesidigt beroende:

> Marin strategi är, i ännu högre grad än andra strategier, militära eller andra, sällan fri. Den kan ha handlingsfrihet i det tekniska utförandet av vissa operationer, men mycket ofta har den inte det i valet av dessa operationer. Politiken lägger också restriktioner på strategin och ingriper ofta för att 'kanalisera den i vissa riktningar som anses önskvärda'.

Varför är det på detta sätt? Helt enkelt därför att flottan till stor del är involverad i nationens allmänna överlevnad som är beroende av kommunikationslinjer till sjöss, medan det ofta är på land som krig avgörs. Följaktligen är marinen inte fri att följa sin egen strategi.

För det mesta måste den marina strategin genomföra åtgärder som inte ligger i dess omedelbara intresse. ”Marin strategi är mycket mer involverad än landstrategi i en mängd områden som har en inverkan på den.” Begreppet är därför det sätt på vilket Castex föreslår att man ska uppnå vad han kallar ”maritim och kontinental korrelation”. Detta var en föregångare till den bredare allmänna strategi som han presenterade efter andra världskriget.

Begreppet löser ett viktigt teoretiskt problem inom maritim strategi. Marinstridskrafterna tillhör de väpnade styrkorna och utgör en del av nationens militära försvar. Men sjöstridskrafterna hör också hemma i den maritima världen. Ett fartyg är både ett fartyg i allmän mening – det lyder under i stort sett samma juridiska och fysiska lagar som ett civilt fartyg – och ett vapensystem. En sjöofficer är både soldat och sjöman. Den maritima strategin är dubbel – den är både civil och militär. Den maritima strategin har därför åtaganden – ömsesidighet – gentemot andra strategier.

I dagens Frankrike tillämpas begreppet, utan att det sägs, å ena sidan genom den operativa ledningen av Försvarsmakten och å andra sidan genom samordningen av det maritima ansvaret av ett generalsekretariat för havet direkt under premiärministern och de fyra marinkommandona, som också har status som ”länsstyrelser till sjöss”.

Maritim makt

Maktbegreppet spelar en avgörande roll i strategin. Strategi är politik i handling, utan makt inget agerande. Makt har flera betydelser; en sociopolitisk enhet kan vara en makt och den kan ha makt. Här krävs en utvikning.

På engelska skiljer man på Sea Power som är ett strategiskt begrepp och Seapower som är en fråga om identitet – politiskt, kulturell och/eller ekonomisk. Storbritannien är en Seapower och har alltid haft Sea Power. Tyskland hade före första världskriget Sea Power men har aldrig varit en Seapower. Begreppet Seapower kommer från grekiskans Talassokrati: talassa = hav och kratein = makt.[7] Eftersom det inte är möjligt att på svenska skilja på sjömakt i den ena respektive den andra betydelsen används de engelska uttrycken när så är nödvändigt.

Amiral Mahan är känd som den som införde det strategiska begreppet sjömakt (Sea Power), men redan den svenske astronomen Bengt Ferner talade om ”Sjö-Magt” i sitt inträdesanförande vid Kungl. Vetenskapsakademien 1756.[8] Annars har man hävdat att begreppet först började användas under 1800-talet.[9] Men detta är uppenbarligen fel. *Talassokrati* härstammar från antiken, där Aten var en sådan. Den romerske statsmannen Cicero uttryckte sin tids syn på sjömakt så här: ”När man är herre över havet är man herre över allting.”[10] Vetenskapsmannen Ferner kunde naturligtvis grekiska och latin och kan inte ha haft några problem att översätta *Talassokrati* med sjömakt; han citerar för övrigt Cicero ovan nästan ordagrant.[11]

Begreppet maritim strategi är bredare än marin strategi detta begrepps strategiska betydelse. En allmänt vedertagen definition är den given av Corbett:

> Menar vi med maritim strategi de principer som styr ett krig där havet är en viktig faktor. Marin strategi är bara den del av den som bestämmer flottans rörelser när den maritima strategin har bestämt vilken roll flottan skall spela i förhållande till landstyrkornas agerande; för det är knappast nödvändigt att säga att det är nästan omöjligt att ett krig kan avgöras enbart genom marinens agerande.

Castex använder begreppet sjömakt både i betydelsen att vara en makt och att ha makt, d v s både som substantiv och som adjektiv. Havsmakt används som motsats till landmakt, i betydelsen hav mot land, vilket, som vi ska se senare, är en central punkt i Castex teorier.

I grund och botten ansluter sig Castex till Mahans idé om att sjömakt alltid väger tyngre än landmakt i det långa loppet. Detta beror delvis på att sjömakt främst får genomslag i långa krig – ”Deras [sjöherravälde och den sjömakt som krävs för att uppnå det] betydelse är i allmänhet ganska liten i början av konflikten, men ökar med tiden och blir ofta avgörande mot slutet av kampen”. Vilket i sig är ett påstående som motsägs av till exempel attacken mot Pearl Harbor 1941.

Han använde sjömakt när han definierade marin strategi: ”Syftet med marin strategi är att skapa, främja och öka, både i fred och krig, ett lands sjömakt.” Vilket för övrigt är ett citat från Mahan.

Kopplingen mellan sea power och naval power framgår av följande citat:

> Havet, eller rättare sagt den sjömakt som det är stöd och användningsområde för, måste mycket ofta, i sista hand, angripa land när det till sin fördel har avgjort den rent marina delen av kriget, det vill säga när det har lyckats skaffa sig kontroll över de väsentliga kommunikationerna på ytan.

Varför skulle då sjömakten angripa land? Jo:

> Folkets normala livsmiljö är land. De hämtar sin styrka därifrån. Havet är bara den väg som förenar dem och som de slåss om.

Den marina strategin, som bygger på tillgång till sjömakt, syftar till att säkerställa kommunikationer till sjöss – på ytan – vilket

Castex ser som det enda möjliga sättet för sjömakten att angripa landmakten. Den senare är i sin tur nödvändig för ett beslutsamt agerande eftersom det är där den politiska makten ligger.

I volym VI konstaterar han att ”sjömakten har blivit otillräcklig ... eller måste med nödvändighet kompletteras med luftmakt”.

Castex gav inte någon konkret definition av vad sjömakt var, men pekade på dess effekter. Men för honom är sjömakt ett strategiskt och geopolitiskt nyckelbegrepp eftersom sjömakt har kapacitet att påverka situationen på land, där människor bor och där politiska beslut fattas.

Genom flottstyrkornas rörlighet är havet också en strategisk utjämnare:

> Beroende på tillfälle har sjömakten varit den som förstärker eller försvagar landmakten, förstärker eller minskar den avgörande ansträngning som i slutändan är arméernas, den som skyddar eller erövrar territorier.

Men Castex räknar aldrig upp vad som utgör sjö- eller marin makt. Kanske tog han det för givet.

Kort sagt, för Castex är sjömakt en manifestation av sjöstridskrafternas handlingsförmåga, som omfattar alla befintliga och potentiella medel, både civila och militära. Maritim makt uttrycker sjöstridskrafternas förmåga att agera inom ramen för sjömakt, som måste kompletteras med luftmakt. Strategin avgör hur denna förmåga ska användas för att uppnå politiska mål.

Slutligen är sjömakt den makt som angriper en landmakt från havet.

Jämfört med Mahan representerar Castex en mer pragmatisk syn på sjömakt.

Mahan ansåg att sjömakt alltid, förr eller senare, skulle segra över landmakt. En flottas huvuduppgift är att paralysera eller förstöra motståndarens flotta för att på så sätt ta kontroll över havet. För Castex måste sjömakten i allmänhet angripa landmakten för att kunna avgöra kriget. Men för att göra det måste man kontrollera sjövägarna. Och han insåg att kriget inte kunde vänta på att sjömakten skulle säkra kontrollen över havet.

Sjömakt och marin makt är två begrepp som är minst lika viktiga idag som de var på Castex tid. Idag måste man också inkludera maritima näringar: transporter, infrastruktur till havs och på havsbotten, havets rikedomar – fisk, gas, olja, mineraler, biokemikalier – och den maritima ekonomin kring hamnar och kuster.

Till och med den marina makten är bredare än på Castex tid: vi måste inkludera alla områden som påverkar den marina strategin: land, hav, luft, rymd, cyberrymden och den elektromagnetiska domänen, som överlappar de föregående, och som i dagens marina strategi även omfattar havsbotten. Detta återspeglas i begreppet *Multi Domain Approach* eller *Awareness*. En idé som utan tvekan skulle ha glatt Castex.

Vi kommer att återkomma till Castex teorier om land kontra hav.

Att behärska havet

Herravälde till sjöss (HtS) är den klassiska formuleringen av det vi idag kallar havskontroll. För Castex var kommunikationen central. Han föredrar därför begreppet ”kontroll av kommunikationer” framför ”herravälde över havet”; det senare, som han beskriver som ”inexakt och olämpligt”, är bara en etikett som kan leda till felaktiga idéer. Detta hindrar honom inte från att använda termen då och då.

> Sjöstyrkornas uppdrag är inget annat än att dominera kommunikationer som sannolikt kommer att ge alla de fördelar som kan förväntas från havet.

Här närmar sig Castex Corbett som skrev:

> Herravälde över havet är därför inget annat än kontrollen över kommunikationerna till sjöss, vare sig de är kommersiella eller militära. Syftet med sjökrigföring är att kontrollera kommunikationer och inte, som i landkrigföring, att erövra territorium.

Castex sammanfattar:

> Beroende på om vi har herravälde över havet eller inte, kan vi eller kan vi inte:
>
> – I offensiv mod, avbryta fiendens maritima kommunikationer och angripa hans territorium från havet;
>
> – I defensiv mod, garantera egna maritima kommunikationer och hindra fienden från att angripa eget territorium från havet.

I det första fallet syftar sjömakten till Sea Control, i det andra till Sea Denial. Denna formel är fortfarande mycket användbar.

Men som vi redan påpekat handlar det inte om vilka kommunikationer till sjöss som helst. För Castex talar vi om de ”viktiga kommunikationerna på ytan”. ”På ytan” eftersom man inte kan kontrollera havet under ytan, och det även är svårt att kontrollera luftrummet. Dessutom talar vi om viktiga kommunikationer, inte vilken vattenyta som helst.

Målet med sjökrigföring är därför ”att erhålla och bibehålla kontroll över de viktiga kommunikationerna på ytan och att använda dem för att uppnå krigets mål. Vi måste skapa, upprätthålla och utnyttja, om nödvändigt med hjälp av landstyrkor och genom att dominera de röda styrkornas antagonistiska agerande, en situation som ger oss fri användning av havet, för att uppnå alla militära, ekonomiska och politiska mål som anses nödvändiga. Denna situation måste också beröva de röda samma fördel”.

En viktig aspekt är att ”herraväldet över havet inte är absolut. Den är endast relativ, ofullständig och ofullkomlig; den kan endast vara lokal, tillfällig och villkorlig. En innovativ och djärv fiende kan alltid, i större eller mindre utsträckning, utmana herraväldet”.

Detta är en viktig insikt för en flotta som riskerar att bli underlägsen

Den nästan obefintliga ukrainska flottans agerande mot den ryska flottan i Svarta havet 2023 är bara det senaste exemplet – fransmännens i förhållande till britterna eller svenskarnas i förhållande till ryssarna.

Castex använder både termerna ”kontroll av havet” och ”kontroll av viktiga kommunikationer på ytan”. Den senare termen är dock inte entydig eftersom en av de tre huvudsakliga marina strategier som Castex använder sig av är just angrepp och försvar av kommunikationer. Den moderna termen ”kontroll av havet” används därför fortsättningsvis, utom i citat.

Marin strategi

Castex grundläggande definition kommer från Mahan och lyder som följer:

> Syftet med marin strategi är att skapa, främja, öka, både under fred och krig, ett lands sjömakt.

Detta är en märklig formulering eftersom, som vi har sett, makt är en nödvändig förutsättning för handling. Borde inte strategi dessutom syfta till att uppnå politiska mål?

Det bör noteras att Castex använder begreppen ”marin strategi” och ”maritim strategi” omväxlande: han använder begreppen ”marin strategi” och ”maritim strategi”, ”marina styrkor” och ”maritima styrkor” och, som vi har sett, ”marin makt” och ”maritim makt” eller ”havsmakt”. Han använder ibland de två adjektiven ”maritime” och ”navale” omväxlande i samma stycke. På det hela taget använder han dock termen ”navale” i början av sina strategiska teorier

och den bredare termen ”maritime” mer och mer mot slutet.

Castex definierade tre huvudsakliga handlingslinjer i sjökrigföring – vad jag kallar ”Castex triptyk”: bekämpa fiendens organiserade styrkor, angripa och försvara kommunikationer samt använda havet för att angripa eller samverka med land. Länken mellan dessa tre element är herraväldet över havet.

För en modern läsare saknas det viktiga detaljer i denna triptyk. Detta beror delvis på att vi idag fokuserar mer på fred – krisen – än vad Castex gjorde. Det var för övrigt först efter andra världskriget och atombombens intåg i strategin som strategerna betonade sådana scenarier. Uppgifter som saknas är bl a marin närvaro, avskräckning, luftförsvar av området och polisiära uppgifter relaterade till fred.

Bekämpning av organiserade styrkor

Vad menar Castex med ”organiserade styrkor”? Det är kombinerade marina styrkor i motsats till fartyg som opererar ensamma – ”enkelt fartyg” på svenska. Det senare var typiskt för den klassiska kommunikationskrigföringen – kapare och pirater. I volym VII går Castex längre och inkluderar flygstridskrafter i den ”organiserade styrkan”.

I teorin innebär det första steget att kontrollera havet genom att besegra fiendens organiserade styrkor. Därefter kan man angripa fienden och försvara sina egna kommunikationer till sjöss samt angripa eller samarbeta med landsidan.

Detta är också Mahans ståndpunkt. Men krig är inte en fråga om ren logik. Ett lands ekonomi skulle inte överleva ett avbrott i kommunikationerna. De måste därför försvaras medan striden om kontrollen över havet fortsätter. Att göra något annat vore att falla in i en absurd dogm:

> Förlora hellre kommunikationer än en princip! En fin resolution, men tyvärr en som inte kan tillämpas i praktiken!

Detsamma gäller för projicering av makt från hav till land: först kontroll över havet, sedan åtgärder från hav till land. ”Men”, skriver Castex, ”verkligheten avviker ibland från principen.” Det finns fall där samarbete med armén är en prioritet, som 1914: om den brittiska armén hade varit tvungen att vänta på att den tyska flottan skulle förstöras innan den korsade kanalen, skulle den ha stannat i England till krigsslutet och kriget skulle förmodligen ha vunnits av tyskarna.

På samma sätt gäller att om fienden försöker sig på en amfibieoperation mot oss har dess transportflotta företräde:

> Dött odjur, dött gift. Den organiserad [fientliga] styrkan kommer att vänta. Principen måste ge vika för faran.

Beviset för att en sådan operation var möjlig utan kontroll över havet kom den 9 april 1940 när Tyskland invaderade Norge.

Kort sagt, en kompromiss måste hittas. ”Kompromissen skulle se ut på följande sätt. Om viktiga och brådskande överväganden tvingar oss att genomföra dessa operationer för anfall eller försvar av kusterna, för anfall eller försvar av kommunikationer, för transport av arméer etc, innan den organiserade [fientliga] flottan sätts ur spel, skall vi genomföra dem, men utan att försumma denna organiserade styrka, alltid hålla ett öga på den, vara redo att angripa den och disponera våra medel på ett sådant sätt att vi blir varnade i tid och kan bekämpa den i de mest gynnsamma fall om den uppstår.”

I princip finns det tre sätt att agera i en strid mellan organiserade styrkor. Det mest klassiska är ett sjöslag, om möjligt avgörande till vår fördel. Men sådana fall är ganska sällsynta i historien: ett uppenbart skäl är att

den underlägsna styrkan försöker undvika ett slag som den redan på förhand vet är förlorat. De mest kända exemplen är Salamis 480 f Kr mellan koalitionen av grekiska städer och Persiska riket, Lepanto 1571 mellan Heliga ligan och Osmanska riket, Trafalgar 1805 mellan Storbritannien och Frankrike, Tsushima 1905 mellan Japan och Ryssland samt de två stora slagen i Stillahavskriget, Midway 1942 och Leyte Gulf 1944.

Castex skiljer mellan två typer av blockad: ”den militära blockaden, genom vilken man försöker sätta och hålla fiendens organiserade styrka ur spel” och ”den kommersiella blockaden, som syftar till att avbryta motståndarens maritima kommunikationer för att åstadkomma en huvudsakligen ekonomisk effekt”.

”Blockaden har ofta varit den sista akten för att skaffa sig kontroll över havet eller den första akten för att utnyttja det.” Den militära blockaden kan genomföras på två sätt: för att förlama motståndaren i dess baser eller för att få den att gå ut i krig. Den mest kända blockaden är förmodligen den som den brittiska flottan använde mot den franska kusten under krigen på 1700-talet och senare under kejsardömet. Blockaden gjorde det möjligt för Royal Navy att samla fördelar: å ena sidan hindrade den fransmännen från att röra sig, vilket gav britterna kontroll över havet; å andra sidan hindrade den fransmännen från att träna till sjöss, vilket bara ökade deras flottas underlägsenhet. För att citera Castex:

> Situationen för det stillastående fartyget är resultatet av materiell och moralisk underlägsenhet. Utan den skulle han inte vara blockerad.

En underlägsen flotta kan använda sig av strategin *Fleet in Being*. Denna strategi går ut på att den underlägsna flottan beter sig på ett sådant sätt att den utgör ett latent hot mot t ex ett fientligt amfibieföretag. Castex fördömde denna strategi som resultatet av en ”felaktig bedömning” och tolkade den som en ganska passiv strategi. Det räcker inte för en flotta att vara levande, ”den måste ge tecken på att vara levande, vilket den bara kan göra genom att göra något”, med andra ord genom att inta en ”defensiv-offensiv” hållning. Så tillämpades också denna strategi exempelvis av den svenska marinen från början av förra seklet till slutet av det kalla kriget.

Ett sjöförsvar måste vara aktivt och präglas av viljan att gå till motattack, att söka varje tillfälle och utnyttja det utan dröjsmål, med alla medel, och att veta hur man ska dra sig tillbaka när förhållandena är ogynnsamma.

När Castex skrev de första fem volymerna av sina *Théories stratégiques* levde fortfarande idén om ett avgörande slag mellan förenade flottor av slagskepp. Sedan Leyte Gulf 1944 hade det inte förekommit något riktigt sjöslag. Men i dag står ett stort sjöslag om herraväldet till sjöss åter på agendan, om än i helt andra former – se Lavernhe och Corman: *Vaincre en mer au XXI:e siècle* (Vinna till sjöss i 21. århundradet) från 2023!

Att angripa och försvara kommunikationer

Castex var som sagt en hängiven mahanist i början av sin karriär, då han kämpade mot inflytandet från den Unga Skolan, som gjorde kriget mot fiendens – Englands – marina kommunikationer till en prioriterad strategi. I volym I var kriget mot kommunikationerna fortfarande sekundärt. Castex var dock tvungen att revidera denna uppfattning: första världskriget hade i alla fall visat kommunikationernas betydelse, och han hade själv erfarenhet av denna typ av krigföring när han var fartygschef på *Altaïr*.

I själva verket, skrev han, ”utgör kommunikationer [ekonomiska kommunikationer, till skillnad från militära kommunikationer] i de flesta fall, både för landet självt och för dess väpnade styrkor, den dagliga existensen och själva livet. Det är ett kontinuerligt flöde som inte får avstanna. Dessa kommunikationer är därför av ett permanent, konsoliderat och varaktigt intresse, som aldrig drabbas av den minsta förmörkelse”. Följaktligen ”utgör försvaret av vänskapliga kommunikationer ett strategiskt problem som också är permanent, konstant och latent, eftersom det är livsviktigt”. Denna slutsats bekräftas av lärdomarna från första världskriget:

> Överallt, från 1914 till 1918, spelade havet sin vanliga roll, i sin vanliga form, i det allmänna försvaret mot bråkmakaren, oavsett om det var ett rent sjöförsvar eller ett bidrag till försvaret till lands. Det gjorde det möjligt för de allierade att leva, att hålla ut, att undkomma förstörelse, vilket i sanning var det första väsentliga villkoret för slutlig framgång.

När det gäller offensiv krigföring mot fiendens kommunikationer till sjöss inledde Castex med att konstatera att ”problemet med att angripa och försvara kommunikationer inte kan behandlas oberoende av det mer specifikt militära problemet med kampen om kontrollen över havet eller kampen mellan organiserade styrkor”. Den som inte är tillräckligt stark för att besegra fiendens organiserade styrkor har inget annat val än att angripa fiendens kommunikationer. Dessa angrepp är ”nödvändigtvis” en del av ”mindre motangrepp”. ”Av vad som nyss sagts följer att angrepp och försvar av kommunikationer, av många skäl, långt ifrån att utgöra ett separat krigföringssätt, måste betraktas som en del av ett operationssystem.” Med andra ord måste kommunikationskrigföringen bidra till att den marina strategin blir framgångsrik i enlighet med *liaison des armes sur mer*. I detta sammanhang får vi inte glömma att skyddet av de maritima flödena inte bara innebär att säkra sjökommunikationerna som sådana, utan också att säkra deras avgångs- och ankomstpunkter, d v s hamnarna: ”sjötrafiken är kopplad till landtrafiken, den är beroende av ett inland.”

Hur kan sjöfartsförbindelserna skyddas? För att besvara denna fråga har Castex upprättat följande lista:

1. Indirekt skydd (åtgärder med organiserade styrkor mot fiendens motsvarighet)
2. Direkt skydd
   a. Offensiv
      i. Patrullering
      ii. Offensiv jakt på pirater
      iii. Anfall mot piraternas baser
   b. Defensiva åtgärder
      i. Beväpna handelsfartyg
      ii. Övervakning av kommunikationslinjer, eskort, konvojering etc.

Castex erfarenheter från 1917 visade att konvojering var det mest effektiva och att patrullering inte fungerade. Att kontrollera havet med den indirekta metoden var inte tillräckligt:

> Detta indirekta skydd är otillräckligt; vi har sagt det hundra gånger. Det är så på grund av att sjöbevakningen är ofullkomlig och har allvarliga luckor och sprickor.

Sammanfattningsvis bör angrepp på eller försvar av kommunikationer inte ses som ett separat krigföringssätt, utan som en del av ett operativt system.

Under de senaste åren har sjöförsvaret varit särskilt användbart mot pirater i Adenviken (Operation Atalanta m fl). Här har alla metoder använts, utom den första: piraterna hade inga reguljära stridskrafter.

Skyddet av sjöfarten i Svarta havet under det pågående kriget säkerställdes främst ge-

nom eskort och övervakning av kommunikationslinjer.

Att skydda sjöfarten i en konflikt med en jämbördig motståndare skulle kräva ett antal metoder. Eskort som närskydd, men kanske framför allt upprättande av skyddade zoner, vilket skulle kräva bekämpning av fiendestyrkor (organiserade styrkor). Man får inte glömma att dagens vapen har en mycket större räckvidd än under andra världskriget och att fartygen är färre men i allmänhet mycket större. Nato har tagit fram ett dokument med titeln Naval Co-operation and Guidance for Shipping (NCAGS),[12] som syftar till att ”förse fartygsägare, operatörer, kaptener och officerare med information om samspelet mellan marina styrkor och handelssjöfarten”. ”Stöd ges i tider av fred, spänning, kris och konflikt”.

Att skydda sjöfarten, inklusive militära transporter, är minst lika viktigt idag som det var när Castex skrev dessa rader, liksom naturligtvis dess motsats: att angripa fiendens sjöförbindelser. I dag handlar det dock inte längre bara om sjöförbindelser utan om flöden, både materiella och immateriella, och handlingsfältet är bredare; det omfattar inte bara ytlig sjökommunikation utan alla *Global Commons*: hav, luft, rymd och cyberrymd. Och när vi talar om havet talar vi inte bara om ytan, som på Castex tid, utan om hela vattenvolymen, inklusive havsbotten. 95-99 % av all informationsdata överförs via kablar som ligger på havsbotten!

Havets verkan mot land

I den nuvarande nomenklaturen skiljer man mellan *power projection*, som består i att angripa land med artillerield, flygplan, kryssningsmissiler etc, och *force projection*, som består i att sätta trupper i land.

Castex, liksom Corbett, förstod att krig sällan avgörs till sjöss. ”Människors normala livsmiljö är land. Det är därifrån de hämtar sin styrka.” Så det är i allmänhet på land som krig utkämpas. Men genom historien har sjöstridskrafter visat sig ha ett avgörande inflytande på operationer mot fiendens kuster. ”Den möjliggör och underlättar offensiven; den är den dominerande faktorn i defensiven, eftersom det är svårt för angriparen, under risk för allvarlig olycka, att försumma fiendens.”

Castex urskiljer tre olika former av ”hav till land”: kombinerade operationer, blockader och slutligen räder, bombardemang och huvudkupper.

För Castex ”tillhör den kombinerade operationen den allmänna strategin, som går utöver landstrategi, marinstrategi och flygstrategi, genom att samordna alla tre, och som på högsta nivå förenar arméns, marinens och flygets agerande när de tre typerna av styrkor spelar samtidigt, vilket är fallet här”.

Kombinerade operationer ”är operationer där den maritima styrkan, eskorterad och buren av den marina styrkan, föreslår att agera kraftfullt mot fiendens territorium, för att erhålla beslutet eller för att kraftfullt bidra till det”.

Sannolikheten för att en attack till havs och på land – en ”kombinerad operation” – ska ge strategisk effekt beror på det angripna landets geografi. Det är rimligt att genomföra en sådan operation mot en östat som Storbritannien, men mot en kontinental stat som Frankrike, och i ännu högre grad Ryssland, är det mycket svårare att få en strategisk effekt:

> Erövrandet av herraväldet över havet, förvärvet av herraväldet över sjökommunikationerna, hur offensiva de än må vara ur sjökrigssynpunkt, är endast defensiva handlingar ur allmän krigföringssynpunkt.

Men det är också en fråga om strategisk kultur:

> Den allmänna opinionen i ö-nationen betraktar flottan som det väsentliga instrumentet för dess säkerhet och existens; armén är bara en kompletterande faktor, av visst värde, men maktlös på egen hand för att uppnå det stora målet, det totala defensiva målet. Den allmänna opinionen i den kontinentala nationen anser å andra sidan att armén är det viktigaste verktyget; för den är flottan bara ett satellitvapen, mycket intressant, mycket viktigt, men inget mer.

Medan kombinerade operationer har ett strategiskt syfte har räder, bombardemang etc mer ett operativt intresse:

> Raider har obestridliga fördelar ur aktivitetssynpunkt, för att hålla personalen alert och upprätthålla moralen. Dessutom kan raider ofta ge ett intressant bidrag till manövern genom de reaktioner de framkallar hos fienden.
>
> – – –
>
> Dessa operationer får inte enbart betraktas utifrån sin materiella effekt. Man måste också ta hänsyn till den moraliska effekt de har på fiendens regering och folk och följaktligen på hans befäl.

Operation Overlord 1944 visade dock att det var möjligt att genomföra strategiska amfibieoperationer. Huruvida det fortfarande är möjligt idag är en fråga som diskuteras.

Tiden efter det kalla kriget har visat att det som Castex kallade ”bombardemang” och det som vi kallar ”maktprojektion” har blivit en viktig uppgift för marina styrkor. Detta hänger samman med dagens vapensystem som ger marinstridskrafterna helt andra möjligheter att påverka landkrigföringen. Castex erkände också detta när han skrev:

> Geografins inflytande på operationer är en faktor som inte förblir konstant genom tiderna. Den utvecklas med tiden, utrustningen och de tekniska framstegen.

I dag, mer än på Castex tid, anser vi också att ett operationsområde består av hav, land och luft, liksom rymd och cyber. Men Castex förutsåg utan tvekan denna utveckling när han skrev: ”Ur strategisk synvinkel sker allt som om landet svämmade över i havet, som om kontinenterna gnuggade av sig på oceanerna och spred sig över dem som olja.” Det omvända är också sant.

Strategisk manövrering

Den strategiska manövern är en av Castex mest kända idéer. Vad är en strategisk manöver? Jo, det är

> ... en process, ett medel som står till ens förfogande för att förbättra villkoren för kampen till ens fördel, för att mångdubbla avkastningen av ens ansträngningar och uppnå större resultat, antingen i duellen mellan huvudstyrkorna själva, eller till förmån för extramaritima servitut som anses särskilt viktiga.
>
> Att manövrera innebär att förflytta sig på ett intelligent sätt för att skapa en gynnsam situation.

Här är ”manövrering” inte bara fysisk rörlighet utan också intellektuell rörlighet:

> Manövrering är verkligen ett kreativt arbete *par excellence*; det syftar till att sätta något i stället för ingenting; det syftar till att ändra eller bestämma händelseförloppet; det syftar till att fastställa ödet och inte kapitulera inför det; det vill generera och föda fram faktum. Det är konstens höjdpunkt. Den är ädel därför att den sätter andens skatter i spel: intelligens, omdöme, fantasi, vilja och kunskap ...

I volym VI, skriven efter andra världskriget, inkluderar han även andra typer av manövrer utöver militära manövrer: finansiella, ekonomiska etc.

Den strategiska manövern måste vara inriktad på huvudmålet – det som ”befaller över resten”. Men det finns ingen fast regel för hur detta mål ska definieras. Det kan vara fiendens viktigaste styrka, men det kan också vara något annat. Det viktiga är att uppnåendet av detta mål får stora konsekvenser. Men den marina strategin kan inte alltid fokusera på huvudmålet, åtminstone inte inledningsvis, vilket hänger samman med idén om ömsesidighet: marinen måste ibland göra saker som inte har någon direkt effekt i den marina domänen men som är nödvändiga för helheten. Fiendens beteende kan också diktera handlingar som inte direkt leder till det primära målet.

Det finns också sekundära mål. Dessa kan ofta inte helt ignoreras medan manövern fokuserar på huvudmålet. Men när huvudmålet har uppnåtts blir ett av de sekundära målen huvudmål.

På samma sätt finns det primära och sekundära arenor.

En framgångsrik manöver kräver en ”idé om manövern, d v s att man väljer ett huvudmål och till förmån för detta offrar sekundära mål som kommer att förpassas till mer avlägsna planer”.

Men om ”manövrering är kreativt arbete par excellence”, vilka är då förutsättningarna för att lyckas?

> Först och främst måste man ha eller skaffa sig initiativet och friheten att agera. Man måste koncentrera sina styrkor på huvudmålet, men inte lämna de sekundära krigsskådeplatserna åt slumpen, för förr eller senare måste man ta itu med dem, och en förlust här kan göra det omöjligt att uppnå huvudmålet. För att uppnå målet måste vi använda våra stridskrafter och andra resurser på ett ekonomiskt sätt.

Även om det är viktigt att koncentrera styrkorna på huvudmålet,

> ... måste vi för att kunna manövrera veta hur vi ska sprida ut oss, men mindre än fienden, eller med andra ord skapa och upprätthålla större spridning hos fienden än hos oss själva. Denna spridning måste syfta till maximal effektivitet, utnyttjas och under alla omständigheter inte innebära överdrivna risker.

Spridningen får bara leda till ett enda resultat: att skapa ännu större spridning hos fienden. Den måste också utnyttjas, vilket sker i en andra fas, i en koncentration som är ”manöverns genomförandefas”. Man måste röra sig snabbt! Spridning är också ett sätt att skydda flottan mot flyganfall före krigsutbrottet, jämför Pearl Harbor 1941!

Manövrering kräver handlingsfrihet och initiativförmåga, vilket i sin tur kräver säkerhet: ”Säkerheten är manövreringens själ; det är först när den är uppnådd som vi kan göra anspråk på handlingsfrihet.” Säkerhet uppnås bland annat genom initiativ och överraskning.

Målet med manövern är att striden ska bli framgångsrik:

> Kort sagt, ingen manöver utan strid i slutet, vare sig den är omedelbar eller fördröjd. Varje manöver som inte respekterar denna skyldighet är fåfäng och värdelös. Krig är inte en förevändning för att inte göra någonting, det kräver användning av våld

eller igen

> Den maritima institutionen är inte ett företag för havsturism.

För den defensiva sidan är manövern särskilt viktig, eftersom det är tack vare den som den kan ”göra det mesta av de begränsade styrkor som står till dess förfogande”.

”Utnyttja stridskrafterna ekonomiskt” är en av sjökrigets tio grundregler, enligt klassisk svensk doktrin, och innebär att man

koncentrerar sig på huvudmålet på bekostnad av sekundära mål. Det är en fråga om att balansera de resurser som tilldelas massa och säkerhet. För det senare används sekundära styrkor, som ofta agerar utspritt och hotar fiendens viktiga intressen.

I sjökrigföring är offensiven starkast. ”Vi måste hela tiden sträva efter offensiven...”. Men det är inte alltid möjligt. Samtidigt kräver offensiven i en riktning försvar i andra. Sjöförsvaret kräver rörlighet. Det får inte vara passivt utan måste bestå av ”motoffensiver”.

Raider är en annan form av offensiv. De har inte bara en fysisk påverkan utan också en effekt på fiendens moral.

Castex diskuterar ett antal aspekter, såsom vikten av snabbhet, räckvidd, överraskning, handlingsfrihet etc, som vi inte har utrymme att utveckla här.

Att manövrera har också en stor inverkan på moralen.

> Alla manövrer, vare sig de är militära, ekonomiska, finansiella, politiska etc, måste ta hänsyn till moraliska överväganden. Det är en faktor som vi alla delar

Slutligen går saker och ting inte alltid enligt planerna.

> Man måste bara vara medveten om att genomförandet av varje manöver innebär risker och osäkerheter, att den är utsatt för de oundvikliga olyckorna på vägen och, när bakslag och misslyckanden inträffar, när det antagonistiska fenomenet inträffar, vilket det mycket ofta gör, acceptera den motsatta lyckan med resignation och filosofi, omedelbart börja uppfinna på nytt, sätta ihop något igen för att ersätta den plan som omständigheterna just har kastat bort.

Ett framgångsrikt krig kräver med andra ord förmåga att anpassa sig utan att förlora huvudmålet ur sikte.

Geografi

Geografin spelar en mycket viktig roll i Castex tänkande. ”Kommunikationskriget, dess anfall och försvar, är i högsta grad betingat av geografin.” Detta beror delvis på att ”land reagerar på havet”; den tekniska utvecklingen har gjort att landstyrkornas inflytande sträcker sig allt längre ut till havs. Märkligt nog insåg Castex inte att det omvända också var sant. Eller såg han inte potentialen i hangarfartygsflyg mot landmål? Hur som helst sträcker sig effekten av marinens luftmakt idag långt bortom land.

Castex skiljer mellan horisontell och vertikal geografi. Horisontell geografi handlar om kustens topografi, fyrar etc, medan vertikal geografi handlar om havsbottnens topografi och andra viktiga hydrografiska och oceanografiska kännetecken.

Castex diskuterar också kolonial expansion och marin strategi i ett långt avsnitt. Av förklarliga skäl är detta avsnitt inte längre relevant.

Horisontell geografi

I volym III ger Castex ett bra exempel på ”geografiskt bedömande” avseende Medelhavet: avstånd, kustens topografi, viktiga öar och sund, och drar operativa slutsatser, särskilt i förhållande till marinbaser och sjövägar.

En viktig iakttagelse är att tekniken får avstånden att framstå som allt kortare eller, omvänt, att ett marint flygvapen får allt större inflytande:

> Den fysiska arenan har förblivit densamma i absolut storlek, om vi betraktar den i linjära dimensioner, i kilometer; men om vi betraktar den i tid, det vill säga i resans varaktighet, ser vi att den har blivit singulärt mindre.

I allmänhet är det operativa målet motståndarens militära styrkor. I vissa fall kan dock

målet vara ett militärt viktigt geografiskt område: ”man måste använda sig av geografin utan att bli förslavad av den.” Castex nämner två sådana områden: marinbaser, som är nödvändiga ur logistisk synvinkel, och positioner – starka punkter –vars kontroll ger fördelar i strid. Men, varnar Castex, de kan också utgöra en nackdel om deras försvar mobiliserar betydande resurser till liten nytta:

> Det finns inte bara användbara baser, det finns andra som är värdelösa, ofördelaktiga och till och med pinsamma. Allt beror på politiska och geografiska omständigheter.

Värdet av en bas bestäms av dess geografiska läge i förhållande till det område där sjöoperationerna äger rum, dess förmåga att försvara sig (autonomt) och de resurser som kan ställas till flottans förfogande.

En specifik situation är att när två kontinentala stater, som båda är maritima stater, går i krig ökar betydelsen av att kontrollera havet över tiden. De interna resurserna tar slut och måste fyllas på utifrån. Sjömakt är därför särskilt viktigt i ett långt krig, men det förutsätter att staterna överlever den inledande konfrontationen på land. Jämför Svarta havet under det pågående kriget mellan Ryssland och Ukraina.

Castex avslutar:

> Det som räknas är inte positionerna [starka punkter] i sig, utan den styrka som kan växa fram ur dem och bygga vidare på dem. Detta är det enda element som verkligen ’befaller’ över någonting. Positioner, liksom geografin i sig, är alltså egentligen bara intressanta i den mån de bidrar till och underlättar den mobila styrkans operationer. Det är i huvudsak operationerna som gör tricket.

Vertikal geografi

Castex konstaterar att den vertikala geografin spelar en stor roll vid ubåtskrigföring och minkrigföring, men även vid flygkrigföring. I detta sammanhang betonar han också vikten av meteorologi.

Vi kommer att återkomma till den vertikala geografins betydelse i dag.

Trånga hav och kustlinjens betydelse

Kustzonerna är naturligtvis av stor betydelse eftersom det är där de flesta maritima aktiviteter äger rum. Sjötrafiken är koncentrerad till hamnar och kanaliseras genom smala sund. Den vertikala geografin är ofta mycket viktig eftersom djupen är begränsade.

> Kustlinjens geografi, d v s dess hydrografiska utformning, kan tjäna den defensiva parten att skydda sina kustkommunikationer och skydda dem från den starkare partens äventyrligheter, samtidigt som den försvårar dess attacker på själva territoriet. Framskjutna öar, när de tillhör försvararen, är bra positioner från vilka kusttrafik kan utföras under säkrare förhållanden, särskilt när samma krigförande part har inlandsvägar eller navigerbara kanaler som han kan reservera för sig själv. Banker, grund och undervattensfaror kan erbjuda liknande tjänster. Dessa fördelar kan ökas genom rationell planering av terrängen, genom utläggning av minfält och olika hinder, genom installation av artilleribatterier på viktiga punkter och genom insatser av kustflyg.

Men minkrigföring har också fördelen att relativt stora styrkor kan sättas in för minröjning.

I trånga farvatten blir dialektiken mellan havets inflytande på land och vice versa särskilt tydlig:

> Kontroll av kusten är inte, som man kunde förvänta sig, ett tillräckligt villkor för dominans av ett trångt hav. Men det är, mer

> eller mindre, ett nödvändigt villkor i den meningen att ett sådant herravälde, särskilt i vår tid av mycket stark reaktion från land, endast är verkligt fullt och fullständigt om vi har lyckats erövra kustlinjen samtidigt som vattnet.

Å andra sidan

> förefaller kustförsvaret, begränsat till rimliga militära och allmänna behov, vara en av de grundläggande förutsättningarna för handlingsfriheten för rörliga styrkor, sjöstridskrafter och flygstridskrafter, även för den part som kan anta en offensiv handlingslinje.

Geografins inflytande på operationer är en faktor som inte förblir konstant genom tiderna. ”Den utvecklas med tiden, utrustningen och de tekniska framstegen”, skrev Castex, och återigen:

> Tekniska förbättringar påverkar problemet med positioner som de gör med de flesta andra problem, särskilt de av geografisk natur.

Sammanfattning

Militärgeografin påverkas av meteorologi, hydrografi och oceanologi. Dessa faktorer är ännu viktigare idag än på Castex tid. Även om räckvidden för vapensystemen ökar är den fortfarande begränsad. Vågutbredning, som påverkas av geografi, meteorologi, oceanografi och hydrografi, spelar en oerhört viktig roll i all spaning på och under ytan.

Betydelsen av horisontell geografi ökar i takt med utvecklingen av infrastruktur till havs, t ex olje- och gasplattformar och vindkraftverk. Vertikal geografi blir allt viktigare, vilket särskilt framgår av den franska interministeriella studierapporten om djupvattenstrategin från februari 2022. En av orsakerna till detta är den enorma betydelsen av infrastruktur på havsbotten, främst kablar för informationsöverföring, elkablar och gasledningar.

Att stödjepunkter är fortsatt viktiga demonstrerades under Operation Unified protector mot Gaddafi (2011), då den italienska ön Solenzara användes som framskjuten bas för luftförsvarsstyrkor.

För den marina strategen är det dock inte geografin i sig som är viktig, utan dess påverkan. Det är inte Hormuzsundet i sig som är viktigt, utan flödet genom det.

Koalitioner

Eftersom första världskriget var ett koalitionskrig var frågan om koalitioner aktuell när Castex skrev sina *Théories stratégiques*. Han drog ett antal viktiga slutsatser:

1. Koalitionernas styrka låg i deras moraliska disciplin...
2. Varje koalition behöver en ledare
3. Varje nation måste strida inom de ramar som bestäms av den övergripande planen
4. Det nationella intresset måste ge vika för det gemensamma intresset
5. Gruppen av allierade nationer kommer att förbli starkt enad endast om var och en av dem samvetsgrant följer hedersreglerna.

Som Castex påpekar är dessa regler självklara. Men det betyder inte att de följs. De senaste tjugo åren har tydligt visat hur Castex tänker i detta ämne.

Bråkmakaren

Låt oss slutligen ta en titt på en av Castex mest intressanta idéer, nämligen den om ”le perturbateur”. Bråkmakaren är en geopolitisk enhet som ”i full blom”, full av styrka och ambition, vill dominera resten av världen. Dess främsta egenskaper är ungdom,

vitalitet och ett överflöd av mänskliga resurser. Bråkmakaren måste stoppas, men detta kräver betydande resurser.

Kampen mot denna omstörtare leder ofta till att en annan bråkmakare dyker upp: segern över Nazityskland 1945 ledde till exempel till att halva Europa överlämnades till Sovjetryssland. Det visar sig också att i kampen mot en ny bråkmakare är den gamla ofta nödvändig. Ett bra exempel är Västtysklands anslutning till Nato 1955 – ett faktum som Castex hade förutsett i sin volym V, som publicerades 1935.

Castex skiljer mellan två typer av bråkmakare: den reguljära och den irreguljära. Den förra är en stat som av olika skäl söker hegemoni, som Ryssland eller Kina idag. Den andra, mer komplexa typen, uppstår i samband med stora interna och ideologiska omvälvningar, t ex den franska revolutionen, den tyska nazismen eller den ryska kommunismen. Islamiska staten (IS) är ett typexempel.

Bråkmakaren är en mystiker, oavsett om hans tro är religiös, social eller politisk. Mysticism leder till fanatism, våld och terrorism. Dagens Ryssland är ett bra exempel.

Fanatismen leder till att de som inte sympatiserar med bråkmakaren flyr: ”Varje bråkmakare har sina emigranter”, säger Castex. Massorna i det störande landet är rensade från sina dissidenter och kommer sannolikt inte att revoltera mot sina ledare, vilket gör alla försök till avståndstagande meningslösa: ”Bland dem är främlingsfientligheten starkare än något annat.” I denna nationalistiska kontext ser de störande människorna sig själva som ”det utvalda folket”. De är ”Guds barn, eller mycket nära det”. De anser att de har rätt till hegemoni i kraft av just detta val.

Teorin om bråkmakaren beskriver relativt väl de fenomen vi bevittnar idag, som t ex Rysslands krig mot Ukraina.

Amiral Castex betydelse

Inflytande

Hervé Coutau-Bégarie anser att *Théories stratégiques* är ”den mest omfattande avhandling om maritim strategi som någonsin skrivits”. Enligt honom har den dock inte haft något större inflytande; det massiva verket på cirka 3 000 sidor är helt enkelt för omfångsrikt, men också på grund av den ibland subtila presentationen, som lämnade fältet öppet för olika tolkningar. Castex var också kontroversiell på grund av sin syn på tysk ubåtskrigföring och för att han ansåg att Indokina inte kunde försvaras i krig – det kunde det inte – utan innebar kraftsplittring.

Å andra sidan har Castex haft inflytelserika positioner inom bl a utbildningssektorn. Han har också skrivit ett stort antal artiklar. Vi kan därför anta att idéerna i *Théories stratégiques* har fått en indirekt spridning.

Hans verksamhet inom högre militär utbildning påverkade också utan tvekan dem som följde efter honom. Han hade också ett internationellt inflytande. Hans strategiska teorier har översatts i sin helhet till spanska och japanska och delvis till engelska, tyska, serbokroatiska och ryska. De fick stort genomslag i den svenska marindoktrinen. Amiralen Stig H:son Ericson, marinchef 1953–1961, hade studerat vid den franska sjökrigsskolan och hans strategiska tänkande har tydliga drag av Castax, inte minst när det gäller användandet av geografi.

Castex utvidgade den strategiska marina domänen till att även omfatta luft- och undervattensdomänen. I dag sträcker sig det maritima operationsområdet från havsbotten till yttre rymden, inklusive cyberrymden, via havsytan och luftrummet. Castex skulle utan tvekan ha förstått denna utveckling:

> Kort sagt, under inverkan av de nya vapensystemen finns det något som liknar en ut-

vidgning ut i rummet av den huvudsakliga krigshandlingen.

På samma sätt är hans idéer om allmän strategi, den relativa och ofullständiga kontrollen över havet och geografins betydelse alla relevanta idag. Läst på rätt sätt lägger den grunden för modern maritim strategi.

Naturligtvis finns det många referenser till Castex i modern fransk strategisk diskurs. Men han är också känd i modern anglosaxisk diskurs, om än i begränsad omfattning. Där ses han framför allt som en ”förnyare av den strategiska ortodoxin efter den stora omvälvningen under kriget 1914–1918, snarare än som grundaren av en ny syntes” (Hervé Coutau-Bégarie).

Att läsa Castex

Ett sätt att närma sig Castex är att läsa Eugenia C Kieslings *Classics of Seapower*: *Strategic Theories by Raoul Castex*, som innehåller ett urval av hans strategiska teorier. Men hon betraktar Castex framför allt som en mahanist.

Författaren till denna artikel har skrivit en analys av verket i *Maritime Strategies for the XXI Century. The Contribution by Admiral Castex*, Nuvis, Paris 2016.

Hervé Coutau-Bégarie har skrivit flera böcker om Castex: *La puissance maritime: Castex et la stratégie navale* (1985) och *Castex, le stratège inconnu* (1999).

Théories stratégiques är naturligtvis synnerligen läsvärda, men med urskiljning – den rationella läsaren hoppar över de historiska delarna, vars vetenskapliga värde är tveksamt, och koncentrerar sig på analys och syntes.

I denna korta artikel görs ett försök att återge Castex huvudidéer. Men det är inte möjligt att i en så kort text återge alla de intressanta idéer och reflektioner som Castex förskönar sin text med.

Författaren är kommendör, hedersledamot av KÖMS, ledamot av KKrVA samt associerad ledamot av Académie de marine (Paris).

Noter

1. Denna skillnad, mycket praktisk, görs i franskan men inte i svenskan.
2. Indokina var namnet på de franska besittningarna i Sydostasien: dagens Kampuchea, Laos och Vietnam.
3. Se Lambert, Nicholas: *The Neptune Factor: Alfred Thayer Mahan and the Concept of Sea Power*, US Naval Institute, Annapolis 2024.
4. Nedanstående är taget ur Wedin, Lars: *La pensée militaire française du dix-huitième siècle à nos jours,* Économica, Paris 2011, kapitel 8.
5. I och med tillkomsten av infrastruktur till sjöss, seabed mining etc, har havet i sig blivit strategiskt viktigt.
6. Fransmännen använder begreppet aéro-navale för att understryka vikten av samordning flyg–flotta.
7. Lambert, Andrew: *Seapower States. Maritime Culture, Continental Empires and the Conflict that Made the Modern World*, Yale University Press, New Haven och London 2018, s 3, 39.
8. Ferner, Bengt: *Inträdes-Tal om Sjö-Magt hållet för Kongl. Vetensk. Academien den 28 Augusti 1756*, Lars Salvius, Stockholm 1756.
9. Op cit, Depeyre, Michel, se not 1, s 25.
10. Motte, Martin: ”Splendor Rei Navalis”, *Stratégique*, nr 118 2018, s 71.
11. Op cit, Ferner, Bengt, se not 8, s 12.
12. *NCAGS & AWNIS*, Nato, *https://shipping.nato.int/nsc/page14865015*.